

Nr 165

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bestridande av kostnader för ett nyinrättat statsdepartement, m. m.; given Stockholms slott den 31 oktober 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Krister Wickman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågor som sammanhänger med inrättandet av ett nytt statsdepartement. Detta departement avses överta i huvudsak den verksamhet som f. n. bedrivs inom finansdepartementets s. k. ekonomienheter. I propositionen begärs att kostnaderna för det nyinrättade departementet under tiden den 1 januari—den 30 juni 1969 skall bestridas från vederbörliga anslag under andra och sjunde huvudtitlarna.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 31 oktober 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ÄSPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Statsrådet Wickman anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *bestridande av kostnaderna för ett nyinrättat statsdepartement, m. m.*, och anför.

I prop. 1968: 164 har föreslagits att antalet statsdepartement den 1 januari 1969 skall ökas från elva till tolv genom att från finansdepartementet avsköndras ett nytt departement med huvudsaklig uppgift att svara för den verksamhet av framför allt näringspolitisk natur som sedan den 1 mars 1967 (prop. 1967: 21 s. 6, SU 29, rskr 74) bedrivs inom finansdepartementets s. k. ekonomienheter.

Jag vill nu något närmare utveckla de omständigheter som motiverar inrättandet av det nya departementet och i samband därmed ta upp de praktiska frågor rörande uppdelningen av finansdepartementet, som bör föreläggas riksdagen.

Behovet av en aktivare näringspolitik har vuxit sig allt starkare under senare år. Den internationella industriella konkurrensen har hårdnat. Detta sammanhänger med bl. a. den allt snabbare tekniska utvecklingen, den pågående marknadsintegrationen i Europa, den ökade industrialiseringen i vissa tidigare underutvecklade länder samt de sjunkande transportkostnaderna. Resultatet har blivit att strukturomvandlingen i det svenska näringslivet har ökat i takt och omfattning. Även om strukturomvandlingen blivit särskilt kännbar under den senaste tiden på grund av den konjunkturavmattning och omläggning av den ekonomiska politiken som ägt rum på vår viktigaste marknad, den västeuropeiska, kan flertalet av de nämnda faktorerna väntas vara av bestående natur.

En grundläggande förutsättning för det svenska näringslivets utveckling är ett aktivt deltagande i den internationella arbetsfördelningen. Det innebär att t. ex. handelspolitiska skyddsåtgärder inte är något godtagbart alternativ till anpassning och omställning till ökad effektivitet och konkurrenskraft. Denna omställning måste emellertid ske i former som bevarar individens trygghet i fråga om sysselsättning och inkomst.

En ofrånkomlig effekt av den pågående strukturomvandlingen är nedläggningar av företag och driftställen som inte längre är konkurrenskraftiga. Antalet sådana nedläggningar har på grund av den antydda utvecklingen ökat kraftigt under de senaste åren. Detta ställer stora krav inte bara på arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken utan också på de delar av näringspolitiken som syftar till att främja industriell strukturrationalisering, utveckling och expansion. Det måste finnas arbetstillfällen att tillgå för dem som drabbas av nedläggelse av ett företag eller ett driftställe. Här kan mer generella åtgärder komma i fråga lika väl som sektorsvisa insatser. Också ett vidgat statligt företagande kommer in i bilden.

Ett drag i den industriella utvecklingen som kräver särskild uppmärksamhet är den ökande företagskoncentrationen och integrationen mellan olika företag och företagsgrupper. Koncentrationen innebär att ett fåtal maktgrupper får ett allt större inflytande över de stora och för utvecklingen avgörande besluten om strukturella förändringar inom näringslivet. Med hänsyn till det ansvar för beslutens verkningar, som i sista hand åvilar samhället, bör de samhällsekonomiska intressena beaktas vid sådana beslut genom vidgat samråd och samplanering.

Tendensen mot ökad privat ägarkoncentration inom näringslivet utgör även ett fördelningsproblem. Ett av målen för näringspolitiken blir därför att stimulera den industriella utvecklingen med medel som inte leder till ökade klyftor i fråga om inkomst- och förmögenhetsfördelningen.

En gynnsam utveckling inom näringslivet förutsätter att inte minst de små och medelstora företagen kan erhålla riskvilligt kapital i tillfredsställande utsträckning och att kreditmarknaden över huvud främjar en rationell resursfördelning. Det var bl. a. i detta syfte som Sveriges investeringsbank tillskapades.

En annan förutsättning för industriell expansion är i dag att samhället i större utsträckning än tidigare i samarbete med olika företag medverkar till sådant forsknings- och utvecklingsarbete som är ett villkor för att stora och tekniskt avancerade projekt med framgång skall kunna drivas fram i vårt land.

För att underlätta samordnade lösningar av de problem som här i korthet berörts fördes våren 1967 ärenden rörande bl. a. industri, flertalet statsägda bolag, teknisk forskning och energiförsörjning över från handels- till finansdepartementet, där de handlagts på de s. k. ekonomienheterna.

Jag vill i det följande kortfattat redogöra för några frågor som behandlats inom finansdepartementets ekonomienheter samt ange vissa riktlinjer för den fortsatta verksamheten på ifrågakvarande område.

En ekonomi som är så öppen för påverkan och beroende av internationella förändringar som den svenska måste besitta en hög grad av flexibilitet och anpassningsförmåga. Detta innebär att näringspolitiken inte kan syfta till att låsa utvecklingen i en detaljerad och fixerad plan. Å andra sidan får en

rad av de viktiga investeringsbeslut som fattas av såväl företag som samhälle betydande återverkningar, vilka måste klarläggas och beaktas för att rationella beslut skall kunna fattas.

En *allmän näringspolitisk planering* i vårt land måste därför syfta till att skapa ett bättre och mer samstämt bedömningsunderlag för de avgörande beslut som i dag fattas hos både företag och myndigheter. Genom att analysera utvecklingstendenserna och studera konsekvenserna på andra områden och för framtiden kan de avgörande besluten sättas in i ett nödvändigt samhällsekonomiskt sammanhang.

Tillkomsten av det näringspolitiska rådet våren 1968 innebär ett betydelsefullt steg mot en samordnad näringspolitisk planering. Dess huvuduppgift är att åstadkomma en samlad överblick över centrala delar av den svenska ekonomin och söka ta tillvara och kanalisera de kunskaper och erfarenheter som en på skilda håll betydande utredningsverksamhet nu ger. Rådets sammansättning med företrädare för myndigheter, näringsliv, de anställdas organisationer och den ekonomiska vetenskapen skapar förutsättningar för att problemen får en allsidig och initierad behandling. Rådet skall också ta initiativ till de nya branschutredningar som blir påkallade avseende såväl enskilda branscher som olika branschers gemensamma problem. Sådana grupper arbetar redan för skogs-, varvs- och konfektionsindustrierna. Frågan om en särskild utredning för verkstadsindustrin övervägs f. n. Dessutom pågår utredningar av liknande slag inom olika branschorganisationer.

I syfte att bl. a. förbättra samhällets planeringsförutsättningar har vidare en särskild utredning om ökad information och vidgat samarbete mellan företag och samhälle igångsatts.

Ett viktigt område för den näringspolitiska planeringen avser utnyttjandet av landets naturresurser. Härunder faller bl. a. *energipolitiken*. Här har staten en rad möjligheter att verka styrande inom såväl produktion som distribution. Genom utbyggnaden av stora vattenkrafttillgångar har den svenska industrin hittills kunnat erhålla elenergi till internationellt sett låga priser. Den väntade starka ökningen i efterfrågan på energi måste emellertid i huvudsak täckas genom atomkraft och petroleumprodukter. Ett förslag som syftar till en rationalisering av eldistributionen har nyligen avlämnats och är f. n. under beredning inom ekonomienheterna. Den fortsatta utvecklingen på energiområdet utreds av den år 1964 tillkallade energikommittén.

Vad gäller *mineralpolitiken* övervägs också organisatoriska förändringar för att effektivisera den statliga mineralexploateringen. Genom bl. a. gruvlagstiftningen, betydande statsägda gruvegendomar och en omfattande statlig prospekteringsorganisation föreligger goda möjligheter att driva en aktiv politik på detta område. Dessa möjligheter kan komma att ytterligare förbättras som ett resultat av gruvrättsutredningens och geologiutredningens arbete. I sammanhanget kan erinras om att en statlig utredning f. n. studerar den mellansvenska gruvnäringens läge och framtidsutsikter. Övervägan-

den pågår också om vår framtida uranförsörjning. Detsamma gäller frågan om tillstånd till prospektering efter olja och naturgas på den svenska kontinentalsockeln som avses lämnas till ett konsortium i vilket staten och näringslivet skall vara företrädde. Vidare planeras en allsidig inventering av våra havsområdens naturtillgångar.

Två betydelsefulla reformer på området för *teknisk forskning och utveckling* har under det gångna året genomförts i och med inrättandet av styrelsen för teknisk utveckling och Svenska utvecklingsaktiebolaget. Genom dessa båda organ har samhället fått en särskild organisation för ökad satsning på teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. Styrelsens uppgift är att kartlägga den tekniska utvecklingens inriktning och genom bedömningar av angelägenhetsgrad och utvecklingsförutsättningar ge underlag för större planmässighet i den statliga satsningen på skilda fält. Både styrelsen och utvecklingsbolaget skall uppmärksamma särskilt de snabbt växande behoven av nya tekniska lösningar på sådana områden som framstår som allt angelägnare för samhället och samhällets organ, exempelvis inom miljövården och sjukvården.

I sådana fall där framtagandet av ny teknik och nya produkter förutsätter statligt ekonomiskt stöd är det rimligt att staten i ökad utsträckning deltar också i det kommersiella utnyttjandet. Särskilt gäller detta i fråga om högt utvecklad och resurskrävande teknik där en koncentration av insatserna är nödvändig. Denna samverkan mellan staten och privata företag kan ta många olika former. Ett exempel utgör det planerade halvstatliga bolaget ASEA-ATOM, som bildas för exploatering inom ett tekniskt område, där staten gjort betydande insatser.

Produktionsvärdet hos de *statliga företagen* — affärsverken och bolagen — utgör f. n. ca 6 % av bruttonationalprodukten och dessa företag sysselsätter nu något mer än 200 000 personer, motsvarande ca 6 % av den yrkesverksamma befolkningen. För de anställda liksom för landets ekonomiska utveckling är det väsentligt att de betydande resurser som finns inom de statliga företagen utnyttjas effektivt och att möjligheter till expansion och ökad sysselsättning tillvaratas. En aktiv statlig företagspolitik måste redan av denna anledning utgöra en viktig del av den framtida näringspolitiken.

Expansion och förnyelse inom den statliga företagsgruppen kan underlättas genom att de olika företagen samordnas på ett rationellt sätt. Den s. k. företagsdelegationen prövar formerna för organiserat samarbete mellan olika företag och inom gruppen som helhet. Delegationen kommer att lägga fram förslag om en effektivisering av formerna för sådan samverkan.

De sysselsättningssvårigheter som f. n. gör sig gällande särskilt i Norrland bekämpas energiskt inom ramen för lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiken. Även genom ökat statligt företagande kan nya sysselsättnings-tillfällen skapas. En verksamhet i detta syfte har nyligen satts i gång inom en särskild delegation för statlig industrietablering.

Det internationella samarbetet på det ekonomiska området utvecklas nu snabbt. Allt större uppmärksamhet ägnas därvid sådana frågor som i en vidare bemärkelse avser den europeiska integrationen. Våra möjligheter till fortsatt ekonomisk expansion under full sysselsättning och med en rättvisare fördelning av produktionsresultatet beror i hög grad på i vad mån och i vilka former vi kan uppnå ett närmare samarbete med andra länder. I Europa, inte minst i EEC, tilldrar sig frågor rörande industriell utveckling, forskning och teknologi nu allt större intresse. Aktiveringen av den svenska näringspolitiken måste gå hand i hand med ett växande engagemang i det europeiska samarbetet. Den närmare nordiska samverkan på bl. a. dessa områden, som man nu söker lägga grunden för, är ett led i denna politik.

Det arbete som hittills bedrivits inom ekonomienheterna har bekräftat betydelsen av ett ökat samhällsligt engagemang på näringspolitikens område. I rådande skede av snabba förändringar är det väsentligt att den enskilda människans trygghet värnas. Åtgärder av skiftande natur måste sättas in på skilda fält. Nya metoder bör utarbetas och prövas, redan använda metoder utvecklas och effektiveras.

Statsdepartementens organisation och personella resurser för att lösa de stora arbetsuppgifter som näringspolitiken innebär måste successivt anpassas till behoven av en aktivare insats. Den organisation som ekonomienheterna inneburit behöver nu ytterligare förstärkas. Önskemål har i skilda sammanhang framförts om en samordning av regeringens näringspolitiska verksamhet inom ett särskilt departement. Tiden är nu mogen att ta ett steg i denna riktning genom att ur finansdepartementet bryta ut enheterna för näringspolitik och statliga företag, energi och bergsbruk samt teknisk forskning och med dessa enheter som grund bygga upp ett sådant departement. Som jag förut nämnt har Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för justitiedepartementet tidigare denna dag beslutat proposition till riksdagen om en ökning av antalet departement.

Personalen vid de nämnda enheterna bör föras över till det nya departementet. Med hänsyn till vad jag anfört om behovet av en ytterligare aktivering av näringspolitiken är det uppenbart att en del tjänster behöver nyinrättas och personalen efter hand förstärkas. Kostnaderna för verksamheten vid ekonomienheterna bestrids f. n. från anslagsposterna Avlöningar till tjänstemän samt Ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft under finansdepartementets avlöningsanslag ävensom för omkostnader, kommitteer m. m. och extra utgifter. I detta sammanhang får jag erinra om att lönen till konsultativa statsråd belastar avlöningsanslag under andra huvudtiteln.

När det gäller det nya departementets *organisation* är det naturligt att utgå från erfarenheterna av den verksamhet som bedrivits på de nuvarande

ekonomienheterna. Därvid framträder behovet av en betydande förstärkning av de näringspolitiska planerings-, samordnings- och utredningsresurserna. Dessa avses bli samlade i en särskild enhet för allmänna näringspolitiska frågor och en tjänst som planeringschef bör inrättas. En särskild enhet avses för de under det nya departementet sorterande statliga företagen och statlig nyetableringsverksamhet. Enheten för teknisk forskning och industriell utveckling förutsätts bli ombildad till en enhet också för andra frågor som rör den teknologiskt mer avancerade industrin. Enheten för energi och bergsbruk avses handlägga bl. a. även frågor rörande järn- och stålindustrin samt en ny enhet inrättas för frågor rörande övriga industribranscher och servicenäringarna. Slutligen föreligger behov av ett planerings- och budgetsekretariat samt ett rättssekretariat.

Jag förordar, att *kostnaderna* för det nya departementet under innevarande budgetår får bestridas från finansdepartementets anslag till avlöningar, omkostnader, kommittéer m. m. och extra utgifter. De två första anslagen, som är förslagsanslag, torde därvid komma att belastas med högre belopp än som beräknats i riksstaten. Vidare bör fram till den 1 juli 1969 departementschefens avlöning bestridas från anslagsposten Avlöningar till statsråden utan departement under justitiedepartementets förslagsanslag Statsrådsberedningen: Avlöningar.

I enlighet med förslag i prop. 1965:65 angående anslag för budgetåret 1965/66 till statsdepartementen, m. m. (s. 19) bemyndigade riksdagen (SU 105, rskr 295) Kungl. Maj:t att i departementen utom utrikesdepartementet inrätta tjänster som departementsråd i Br 4 (numera Cr 2) och kansliråd i Br 3 (numera Cr 1).

Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att i departementet inrätta en tjänst som statssekreterare (Cr 4), en tjänst som expeditionschef/rättschef (Cr 3) och en tjänst som planeringschef (Cr 3). Samtidigt bör en tjänst som statssekreterare och en tjänst som expeditionschef utgå ur finansdepartementets organisation.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t

a) att bestrida kostnaderna för avlöning till chef för ett nyinrättat departement under tiden den 1 januari—den 30 juni 1969 från andra huvudtitelns förslagsanslag Statsrådsberedningen: Avlöningar och att bestrida övriga kostnader för samma departement från sjunde huvudtitelns förslagsanslag Finansdepartementet: Avlöningar, Omkostnader, Kommittéer m. m. och Extra utgifter,

b) att i departementet inrätta en tjänst som statssekreterare i Cr 4, en tjänst som expeditionschef/rättschef i Cr 3 och en tjänst som planeringschef i Cr 3.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson